

EMLÉKHELYEK

A Wesselényi család zsidói sírboltja és annak egykori „lakói”

Az alábbi publikációban a Szilágy megyei Zsidón található Wesselényi-sírboltról, pontosabban, illetve a benne eltemetett személyekről szeretnék röviden megemlékezni. A napjainkra szinte teljesen elpusztult kriptában – a felkutatott dokumentumok tanúsága szerint – egykoron minimálisan 30 személy aludta örök álmát. Közülük pedig a legismertebb a reformkor egyik legnagyobb alakja, báró Wesselényi Miklós, az „árvízi hajós” volt.

A szakirodalmi források szerint a zsidói Wesselényi-kriptát – mely a kastély felett, egy nagy kiterjedésű domb tetején áll, pontosasban csak állt – a XVIII. században építtette ifjabb báró Wesselényi István. Kutatásaim szerint azonban nem ő, hanem az édesanyja, gróf Bánffy Katalin kezdte el építtetni a sírboltot, mégpedig a férje elhunytá után, azaz 1734 tavaszán. Zoványi György református püspök ugyanis a következő kezdetű gyászbeszédet vetette papírra az asszony halálakor: „*MAUSOLEUM, Az-az: Temetségnek új Tornya. Mellyet, Régen eltökéllett akaratajából építtetett, NÉHAI MÉLTÓSÁGOS FEJEDELMi Asszony, Gróf Losontzi BÀNFFI KATA ASZSZONY, b. e. Férjének, N. MÉLTÓSÁGOS L. B. HADADI VESSELENYI ISTVÁN Fejedelmi Urnak Ágyas-Házúl nyugodalomra; Melly mikor el-készült volna, Férjén való sok siránkozása miatt el-bádogyadván, hozzá való búzó szerelmében a' titkos Isteni igazgatás által el alutt. [...] Férjével együtt, magától még életében el készítetett Halotti Pompával egyszer s mind téesség azon Mausoleumban 'Sibón. [...]*”. Az özvegy tehát nem sokkal a férje halála után, 1734 nyarán meghalt és így az épületet valószínűleg tényleg István fia fejeztette be. Ezen időpont óta, egészen a XVIII. század végéig pedig ide temették el a Wesselényi család elhunyt tagjait.

1797-ben azonban idősebb báró Wesselényi Miklós – miután a tizenegyedik gyermekét (a tizedik volt az 1796-ban született ifjabb Miklós, az „árvízi hajós”) is itt temettette el – a sírbolt ajtaját befalaztatta, s kemény átokkal tiltotta meg annak kibontását. Ezt az utódok tiszteletben is tartották és a XIX. századtól kezdve halottaikat a régi kriptá mellett épített, kisebb-szerű boltozatos sírbolt alatt helyezték örök nyugalomra. A mauzóleum kibővítéséről Kazinczy Ferenc is megemlékezett egy, 1816-ban írt levelében. E szerint „*A kápolna tele van, úgyhogy midőn Wesselényi meghala [1809-ben], új sírt kellé ásni a kápolna előtt oly szándékkal, hogy ez az új sír idővel a kitoldott kápolnába essék. S oly bőven hagyják, hogy a báróné halálakor [ami 1831-ben következett be] egy kész helyet találhasson férje koporsója mellett.*” Amúgy az egybeépített régi és új kriptá egyszerű épület volt, háromszögű oromfallal, melynek külsejét díszes megmunkálású, virágos reneszánsz és barokk stílusú, dekoratív jellegű sírkövek egész sora ékesítette. Egy szakirodalmi forrás szerint ebbe, az „új” sírboltba – amely állítólag egy vasajtó mögötti alagútrendszerben 12, sírkövek által lezárt temetkezési üreg volt – utoljára az „árvízi hajóst” és utószülött lányát, Helénát temették el, mégpedig 1851-ben. Az igazság azonban az, hogy nem ők, hanem az 1904-ben elhunyt báró Wesselényi Béla volt az utolsó, akit itt helyeztek örök nyugalomra.

A zsidói sírbolt a XX. század elején

1945 után a Wesselényi-sírbolt állapota egyre csak romlott. Az arisztokrácia és a magyarság ellen irányuló közhangulat hatására a kriptát kirabolták, szétverték, alkotóelemeit és feliratos sírköveit pedig

széthordták. 1995-ben az akkor még meglévő két sírkötőredéket (idősebb báró Wesselényi István és neje, gróf Bánffy Katalin közös sírkövét, valamint a nem itt, hanem a Kolozs vármegyei Gyéken, 1584-ben eltemetett Wesselényi Miklós ítélőmester epitáfiumát) a zsibói református templomba menekítették, s azok jelenleg is ott láthatók, néhány később előkerült kisebb töredék társaságában. Maga a kripta látványa – egy 2007-es beszámoló szerint – „több, mint lehangoló. Bokrokkal, cserjékkel benőtt üreg a valamikori mauzóleum helyén, körötte szegényes falmaradványok. Innen alig 10 méterre trágyalerakat, nyilván a kastélypark arborétumát javítják vele. Idő kérdése, mikor keveredik trágyával a temetkezési hely.”

A zsibói sírbolt napjainkban

Szent István Érseki és Székesegyházi Levéltárában található Székesegyházi Római Katolikus Plébánia, a román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatóságának őrizetében lévő Kolozsvári Református Egyházközség, valamint a Budapest-Kálvin Téri Református Egyházközség és a Zsibói Református Egyházközség anyakönyveinek néhány bejegyzése. Végezetül pedig – a témát érintő szakirodalom mellett – jó forrásnak bizonyult több korabeli napló, nyomtatott gyászbeszéd és gyászjelentés is.

A zsibói Wesselényi-kriptában eltemetett személyek névsora

- 1. Idősebb báró Wesselényi István** (1674–1734), báró Wesselényi Pál és Béli Zsuzsanna gyermeke. Főispán, az erdélyi rendek elnöke, cs. kir. belső titkos tanácsos.
- 2. Gróf Bánffy Katalin** (1684–1734), gróf Bánffy György és gróf Bethlen Klára gyermeke, idősebb báró Wesselényi István felesége.
- 3. Báró Wesselényi Pál** (1740–1747), báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna gyermeke.
- 4. Báró Wesselényi István** (1744–1748), ifjabb báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna gyermeke.
- 5. Báró Wesselényi Sámuel** (1749–1750), ifjabb báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna gyermeke.
- 6. Báró Wesselényi Katalin** (1752–1752), ifjabb báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna gyermeke.
- 6. Báró Wesselényi Katalin** (1753–1753), ifjabb báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna gyermeke.
- 7. Báró Wesselényi Ferenc** (1757–1757), ifjabb báró Wesselényi István és vargyasi báró Dániel Polixéna gyermeke. Született 1757. február 27-én. Meghalt 1757. március 1-jén.
- 8. Ifjabb báró Wesselényi István** (1708–1758), idősebb báró Wesselényi István és gróf Bánffy Katalin gyermeke. Cs. kir. kapitány, főispán. Született Nagyszebenben, 1708 júliusában.
- 9. Báró Wesselényi Katalin** (1755–1758), ifjabb báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna gyermeke.
- 10. Báró Bánffy Polixéna** (+ 1765), báró Bánffy György és báró Wesselényi Zsuzsanna gyermeke, ifjabb báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna unokája.

11. Báró Bánffy Sámuel, valószínűleg báró Bánffy György és báró Wesselényi Zsuzsanna gyermeke, báró Wesselényi István és báró Dániel Polixéna unokája.

12. Báró Dániel Polixéna (1720–1755), báró Dániel István és gróf Pekry Polixéna gyermeke, ifjabb báró Wesselényi István felesége.

13. Báró Wesselényi Ádám (1781–1782), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

14. Báró Wesselényi István (1778–1782), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

15. Báró Wesselényi Ferenc (1779–1782), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

16. Báró Wesselényi Polixéna (1780–1785), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

17. Báró Wesselényi Pál (1785–1785), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

18. Báró Wesselényi Zsuzsanna (1783–1785), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

19. Báró Wesselényi Sámuel (1790–1790), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

20. Báró Wesselényi Mária (1791–1791), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

21. Báró Wesselényi Ferenc (1793–1793), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

*Bárá Wesselényi Béla Pál,
az utolsó Wesselényi,
akit a sírboltban temettek el*

22. Bárá Wesselényi Lajos (1799–1799), idősebb báró Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke.

23. Idősebb bárá Wesselényi Miklós (1750–1809), ifjabb bárá Wesselényi István és bárá Dániel Polixéna gyermeke. Cs. kir. kapitány, főispáni helytartó, a „zsibói bölény”.

24. Ifjabb Pataki Mózes (1784–1815), idősebb Pataki Mózes és Pataki Krisztina gyermeke. Református lelkész, az „árvízi hajós” nevelője.

25. Cserey Heléna (1754–1831), Cserey Farkas és Boros Katalin gyermeke, idősebb bárá Wesselényi Miklós felesége.

26. Ifjabb bárá Wesselényi Miklós (1796–1850), idősebb bárá Wesselényi Miklós és Cserey Heléna gyermeke. Politikus, alispán, az MTA tagja, az „árvízi hajós”.

27. Bárá Wesselényi Heléna (1850–1850), ifjabb bárá Wesselényi Miklós és Lux Anna utószülött gyermeke.

28. Bárá Wesselényi Béla Ferenc (1876–1879), bárá Wesselényi Béla Pál és Aubin Franciska gyermeke.

29. Bárá Wesselényi Pál (1880–1880), bárá Wesselényi Béla Pál és Aubin Franciska gyermeke.

30. Bárá Wesselényi Béla Pál (1847–1904), ifjabb bárá Wesselényi Miklós és Lux Anna gyermeke. Főrendiházi tag.

Merényi-Metzger Gábor

Felhasznált források. Archiv der Metropolitan- und Domkirche zu St. Stephan in Wien. Trauungsbuch der Dompfarre St. Stephan; Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale. Colecția de manuscrite a Muzeului Ardelean. Nr. 371. Sir-iratok a Zsibói Családi Sirboltan; Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale. Fond nr. 42. Colecția matricole parohiale de stare civilă. Parohia reformată Cluj; Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale. Fond nr. 16. Colecția registrelor de stare civilă. Parohia reformată Jibou; Budapest-Kálvin Téri Református Lelkészi Hivatal. Vegyes anyakönyvek; Országos Széchényi Könyvtár. Plakát- és Kisnyomatványtár. Gyászjelentések; Parohia reformată Jibou. Halottak anyakönyve.

Felhasznált irodalom. Adattár a XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. III. köt. Művelődési törekvések a század második felében. *Herepei János* cikkei. Szerk.: *Keserű Bálint*. Budapest–Szeged, 1971; *Bíró József*: A zsibói kastély. In: Erdély beszélő kövei. Szerk.: *Sas Péter*. Kolozsvár, 2008; Czegei Vass György és Vass László

naplói 1659–1739. Közli: *Nagy Gyula*. Budapest, 1896; *Fehér József*: Szélgjegyzetek erdélyi utunkhoz. Lakva ismer-
ni meg egymást. Művelődés, 2008. 6–9. sz.; *Görzsönyi Vargha Zoltán*: A budapesti Kálvin-téri kriptá lakói. Buda-
pest, 1941; *Gudenus János József*: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. IV. köt. Budapest, 1998;
Kardos Samu: Báró Wesselényi Miklós élete és munkái. I–II. köt. Budapest, 1905; *Kazinczy Ferenc*: Erdélyi leve-
lek. Budapest, 1880; *Kő András*: Életutak. In: A Kálvin téri kriptá titkai. Szerk.: *Kő András és Susa Éva*. Budapest,
2014; *Rettegő György*: Emlékezetre méltó dolgok. Bukarest, 1970; *Rösch, Siegfried*: Goethes Verwandtschaft.
Versuch einer Gesamtverwandtschaftstafel mit Gedanken zu deren Theorie. Neustadt an der Aisch, 1956; *Szinnyei
József*: Magyar írók élete és munkái. X. köt. Budapest, 1905; *Tibori Szabó Zoltán*: Wesselényiek és Telekiek Zsibón.
In: Torony Erdély kapujában. Szerk.: *Molnár János*. Kolozsvár, 2004; Új Magyar Életrajzi Lexikon. VI. köt.
Főszerk.: *Markó László*. Budapest, 2007; Új Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerk.: *Péter László*. Budapest, 1994; *Új-
falvi Sándor*: Emlékiratok. Budapest, 1990; *Wesselényi István*: Sanyarú világ. Napló 1703–1708. II. köt. Bukarest,
1985; *Zoványi György*: MAUSOLEUM, Az-az: Temetésnek új Tornya. Mellyet, Régen eltökéltt akarajából épít-
tetett, NÉHAI MÉLTÓSÁGOS FEJEDELMi Aszszony, Gróf Losontzi BÁNFFI KATA ASZSZONY, b. e. Férjé-
nek, N. MÉLTÓSÁGOS L. B. HADADI VESSELENYI ISTVÁN Fejedelmi Urnak Ágyas-Házúl nyugodalomra...
Kolozsvár, 1734; *Zsigmond Attila*: A zsbói Wesselényi-kastély. In: Torony Erdély kapujában. Szerk.: *Molnár Já-
nos*. Kolozsvár, 2004 – etc.

A Batthyány-emlékszoba avatására¹

Hölgyeim és Uraim!

E nagy esemény alkalmából köszöntöm Önöket! Mint az Ikervári Honismereti Kör elnöke szeret-
ném ismertetni azokat az indokokat, amelyek Ikervár népet és a települést a Batthyány családhoz kap-
csolják. Mint kis település, Ikervár nem tudott és sohasem fog tudni Batthyány-kultuszt teremteni, de
emlékezni és megemlékezni mindenkor tudott és reményeink szerint tudni is fog! Ennek alapját, az
Önök által bizonyosan nem ismert Horváth György kántortanító, iskolaigazgató teremtette meg. Lehet-
séges, hogy ezért az ügybuzgalmáért kapta meg, talán Magyarországon elsőként, 1923-ban a *Pro
Ecclesia et Pontifice* érdemkeresztet. Az ő érdeme, hogy szervező és pénzgyűjtő szorgalma eredménye-
ként Ikervárrott állították fel országunk első, önálló, teljes alakos szobrát, amely első, felelős miniszter-
elnökünk gróf Batthyány Lajos létéről tanúskodik, azaz emlékét őrzi. Bory Jenő szobrászművész alko-
tásának az a különlegessége, hogy 1913-ban állították fel.

A Batthyány-emlékszoba
(Keppel Ákos felvétele)

A „szeretve tisztelt Ferenc Jóskánk” fénykorában, ne-
mes kormányunk belügyminiszterének tilalma ellenére, aki
megakadályozta, hogy a szobor népünk adományából, or-
szágos gyűjtés eredményeként állíttassék fel. Azonban
Ikervár lakossága össze tudta adni az emlékmű felállítási
költségét.

A XIX. század a Batthyányak évszázadának mondható
Ikervárrott. Csak az 1790-es években vásárolta meg és fog-
lalta el gróf Batthyány Miksa az ikervári uradalmat, bele-
értve az Ikervár környéki fálvakat: Nyőgért, Sótónyt és
Rábakovácsit, de a központja a magát Oppidum Iker-
váriensisnek nevező település volt. Ez vált az összeütközé-
sek forrásává. Az 1073-ban Salamon királynak több hóna-
pig székhelyéül és talán menedékkül szolgáló Ikervár a tör-
ténelem viharai során a *Castrum Geminiből Geminum
Castellummá*, majd csak *Ikervárrá*, később *Oppidum Iker-
váriensis*sé vált. Ez azt jelentette lakossága számára,
hogy a határ- és vámőrökből várnép, majd várjobbágyok,
aztán vendégek és mezővárosi népek, végül jobbágyok és
cselédek lettek. Az 1700-as években a falu népe bérelte az
üresen maradt jobbágytelkeket és földeket a Drasko-
vichoktól. Valamelyik uralkodótól mezővárosi rangot és
vásártartási jogot kapott, így jött létre *Oppidum Iker-
váriensis*. Ez az értékes oklevél az idők során elkallódott,

¹ Elhangzott 2016. július 14-én a pesti ferences rendházban létrehozott emlékszoba felavatásán.